

Edukacja w żłobku i przedszkolu, czyli czego uczą się europejskie maluchy

Magdalena Górowska-Fells

Maluchy w całej Europie bawią się i uczą. W zaleceniach dla placówek edukacyjnych i opiekuńczych w poszczególnych państwach znajdują się zarówno treści typowo edukacyjne, jak i te dotyczące gier i zabaw. Dzieci biorą udział w zajęciach organizowanych przez nauczyciela. Dużo czasu przeznaczają się też na swobodną zabawę i nawiązywanie kontaktów z rówieśnikami. W nielicznych krajach (w tym w Polsce) najmłodsi uczą się języka obcego. Natomiast dzieci nieznające języka, w którym odbywają się zajęcia, lub mające trudności w posługiwaniu się nim, otrzymują wsparcie językowe.

Informacje na temat krajowych programów nauczania dla placówek wczesnej edukacji można znaleźć w raporcie Eurydice *Kluczowe dane dotyczące wczesnej edukacji i opieki w Europie*, wydanie 2014, który właśnie został opublikowany w formie elektronicznej w języku polskim. Sieć Eurydice opublikowała także oficjalne streszczenie raportu (*Eurydice Policy Brief Early Childhood Education and Care*), dostępne wyłącznie w języku angielskim.

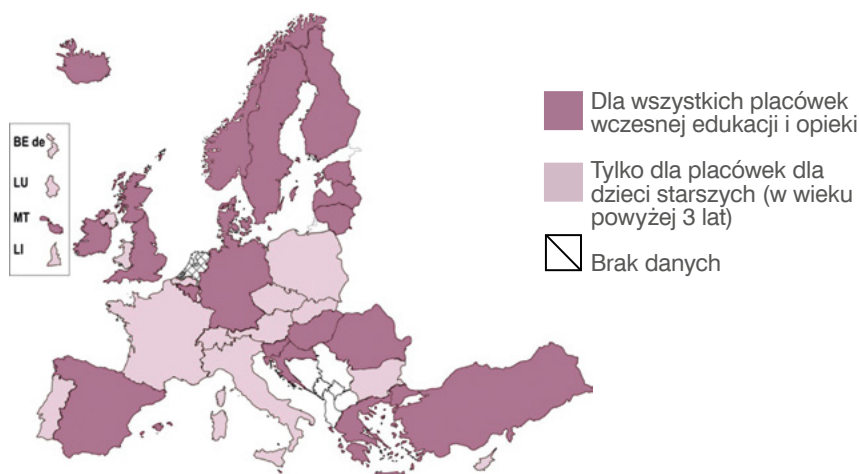
Fragment publikacji *Kluczowe dane* dotyczący programów nauczania w placówkach wczesnej edukacji i opieki wydaje się o tyle ciekawy, że większość z nas zna, lepiej lub gorzej, polską podstawę wychowania przedszkolnego i wie, jak uczą się i bawią polskie przedszkolaki, natomiast nasza wiedza o programach nauczania w przedszkolach i placówkach opiekuńczych w pozostałych krajach europejskich jest już o wiele mniejsza. Warto więc zapoznać się z informacjami o tym, jak uczą się i bawią europejskie maluchy.

Wybór metod pracy z dziećmi, zajęcia edukacyjne przygotowane na podstawie jasno sformułowanych celów, dobra komunikacja między nauczycielami i ich podopiecznymi, monitorowanie procesu osiągania zaplanowanych efektów

nauczania czy też dobra współpraca z rodzicami i środowiskiem lokalnym – wszystkie te czynniki wpływają na osiągnięcie wysokiej jakości edukacji i opieki w placówkach przedszkolnych i opiekuńczych. Twórcy polityki edukacyjnej w poszczególnych krajach UE starają się te składowe zapewnić poprzez opracowanie odpowiedniej legislacji, strategii lub rekomendacji dotyczących wczesnej edukacji i opieki dla dzieci w wieku od 0 do 6 lat.

Rodzaje regulacji prawnych dotyczących wczesnej edukacji i opieki w UE

Zalecenia i regulacje prawne mają za zadanie wspierać placówki w zapewnianiu edukacji i opieki wysokiej jakości. Zapisy legislacyjne mogą dotyczyć właściwych treści nauczania, celów i/lub oczekiwanych efektów, mogą określać zalecane metody nauczania, konkretne rodzaje zajęć lub sposoby oceniania postępów dzieci. Dokumenty mają różne nazwy i mogą stanowić część aktu prawnego, ale mogą także przybierać formę zaleceń dotyczących umiejętności uczniów, planów lub standardów edukacyjnych, wymagań do przygotowania programów nauczania dla danej gminy lub

Rysunek 1. Zalecenia dotyczące wczesnej edukacji i opieki w legislacji edukacyjnej w Europie, 2012/13. Źródło: Eurydice

placówki czy też praktycznych poradników dla nauczycieli i opiekunów.

Zalecenia są zwykle sformułowane w sposób dość ogólny, a placówki mają dużą swobodę w projektowaniu własnych programów oraz w doborze metod pracy z dziećmi. W kilku krajach dokumenty regulujące proces edukacyjny dla najmłodszych zawierają jedynie bardzo ogólne zasady i cele stanowiące podstawę do wypracowania bardziej szczegółowych zaleceń na szczeblu regionalnym lub lokalnym. Dotyczy to między innymi Niemiec i Hiszpanii, gdzie funkcjonuje system federalny związany ze znaczną autonomią regionalną, a władze landów i wspólnot autonomicznych opracowują szczegółowe wytyczne do programów edukacyjnych, obejmujące cele, treści nauczania i metody oceniania. W innych krajach (np. w Estonii, Danii, Szwecji, Finlandii i na Litwie) zalecenia i zasady ogólne zapisane w regulacjach krajowych stanowią podstawę do opracowania lokalnych programów nauczania lub programów poszczególnych placówek.

W zasadzie wszystkie kraje opracowują dokumenty typu podstawa programowa, gdyż znaczenie pierwszych lat nauki jest już powszechnie doceniane w Europie. Jednak zalecenia te dotyczą w połowie krajów wyłącznie dzieci starszych, czyli w wieku powyżej 3 lat. Natomiast zalecenia dla dzieci młodszych, jeśli w ogóle istnieją, dotyczą zwykle takich zagadnień, jak opieka i higiena oraz aspekty zdrowotne. W tej grupie krajów znajduje się także Polska.

W kilku krajach, w których zalecenia co do edukacji dla młodszych dzieci nie zostały zdefiniowane, obowiązek sporządzenia planu edukacji i opieki spoczywa na placówce, gdyż jest to warunek wymagany do jej akredytacji. Placówki są zobowiązane do wyszczególnienia proponowanych zajęć,

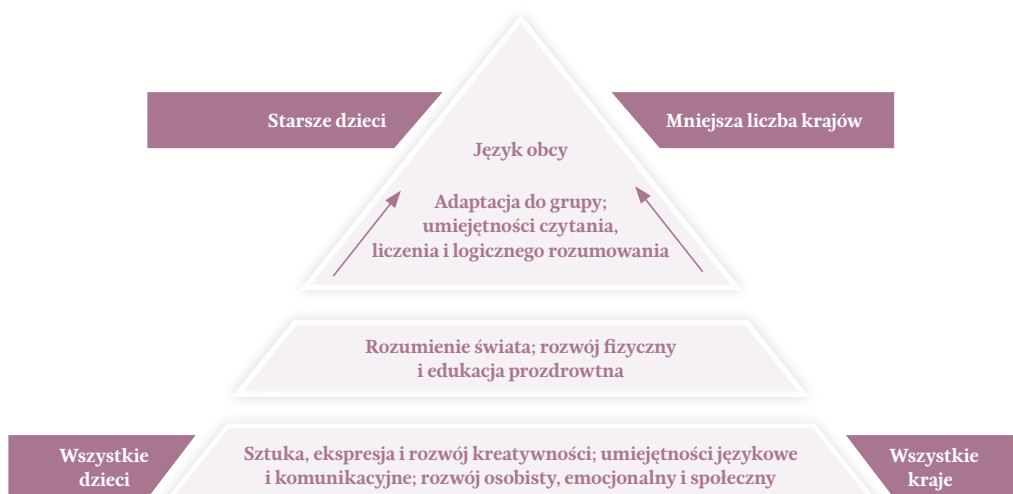
określenia rodzaju wsparcia edukacyjnego dla dzieci oraz informacji, jak przebiegać będzie współpraca z rodzicami.

Czego dotyczą zalecenia i regulacje prawne?

Wszystkie kraje, które opracowały zalecenia i regulacje prawne dotyczące programów wczesnej edukacji i opieki – czy to wyłącznie dla dzieci w wieku powyżej 3 lat, czy też dla wszystkich najmłodszych – wymieniają cele edukacyjne odnoszące się do rozwoju osobistego, emocjonalnego i społecznego dzieci, do ich umiejętności językowych i komunikacyjnych oraz kreatywności artystycznej. Rozwój fizyczny i edukacja prozdrowotna, a także rozumienie świata są uwzględnione w odniesieniu do dzieci w każdym wieku niemal we wszystkich krajach UE.

Umiejętności czytania, liczenia i logicznego rozumowania oraz adaptacja do funkcjonowania w grupie to cele odnoszące się przeważnie do starszych dzieci. Również wczesna nauka języka obcego jest zalecana w podstawie programowej dla starszych dzieci w ponad połowie krajów europejskich.

Większość krajów formułuje zalecenia metodyczne dla placówek. Dotyczą one utrzymania właściwej równowagi pomiędzy zajęciami prowadzonymi przez nauczycieli a zabawami inicjowanymi przez dzieci, a także między zajęciami w grupie i zajęciami indywidualnymi. W połowie krajów, w tym w Polsce, podkreśla się ważną rolę swobodnej zabawy. Zalecenia obejmują również wskazówki dotyczące metod oceniania, w tym metodę najbardziej popularną, czyli obserwację dziecka. W przypadku dzieci w wieku 3-6 lat obserwacje te często są spisywane i dołączane do dokumentacji. Testy i samoocena są rzadko stosowane, chociaż kraje nordyckie zwiększają obecnie zakres wykorzystywania tej metody.

Rysunek 2. Dziedziny edukacji i rozwoju wymieniane w zaleceniach dla placówek wczesnej edukacji i opieki w Europie. Źródło: Eurydice

W Polsce edukacja przedszkolna jest realizowana w ramach *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego*. Warto w związku z tym, dla porównania, zapoznać się z przykładem z innego kraju, na przykład z irlandzką *Krajową ramą jakości dla wczesnej edukacji i opieki (National Quality Framework for Early Childhood Education – Siolta)*. Dokument ten obejmuje zalecenia dotyczące edukacji najmłodszych sformułowane w postaci standardów. *Siolta* definiuje też cele edukacji przedszkolnej mówiące o stymulowaniu całościowego rozwoju i edukacji dziecka. Sześć części składowych programu jest omówionych w „drogowskazach” (*Signposts*) i „tematach do przemyślenia” (*Think-about*s), które mają za zadanie wspierać nauczycieli w placówkach wczesnej edukacji i opieki i umożliwić im krytyczne podejście do własnej pracy. Dokument został opublikowany w roku 2006. Był konsultowany przez ponad 50 organizacji – od związków zawodowych opiekunów dziecięcych i nauczycieli, po rodziców, strategów edukacyjnych czy przedstawicieli środowisk naukowych. Celem *Siolty* jest zdefiniowanie, ocena i wsparcie podnoszenia jakości wszelkich aspektów praktycznej realizacji wczesnej edukacji i opieki dla dzieci w wieku od narodzin do lat 6. Zalecenia dotyczą wszystkich typów placówek (pracujących w pełnym i niepełnym wymiarze), a także opiekunów dziennych, centrów opieki czy też klas przedszkolnych w szkołach podstawowych. Funkcjonuje także portal internetowy *Siolta* (<http://siolta.ie>), oferujący wsparcie indywidualne i grupowe dla osób pracujących z najmłodszymi.

Dodatkowe wsparcie edukacyjne

Uczęszczanie do placówki przedszkolnej od najmłodszych lat to szansa na lepszy start w życiu dla dzieci ze środowisk defaworyzowanych. Dzieci te wymagają jednak większego wsparcia w procesie edukacji niż ich rówieśnicy z innych środowisk. W związku z tym wszystkie kraje europejskie przewidziały konieczność dodatkowej pomocy dla dzieci o większych potrzebach edukacyjnych i rozwojowych. W procesie identyfikowania tych dzieci funkcjonują dwa podejścia:

- grupowe, polegające na wskazaniu grup dzieci, które należy objąć działaniami wspierającymi;
- indywidualne, w którym dzieci wymagające niestandardowego wsparcia są identyfikowane jako jednostkowe przypadki.

W celu dotarcia do dzieci z trudnościami w nauce wynikającymi z ich funkcjonowania w defaworyzowanym środowisku społecznym większość krajów wyznaczyła kryteria kulturowe i/lub językowe. Kryteria socjoekonomiczne i geograficzne są również uznawane za ważne w wielu krajach europejskich. Jedna trzecia krajów łączy to podejście z oceną indywidualnych potrzeb dzieci. Stosowanie wyłącznie podejścia indywidualnego jest rzadko spotykanym rozwiązaniem.

Dodatkowe wsparcie dla dzieci z grup defaworyzowanych jest zapewniane na trzy różne sposoby:

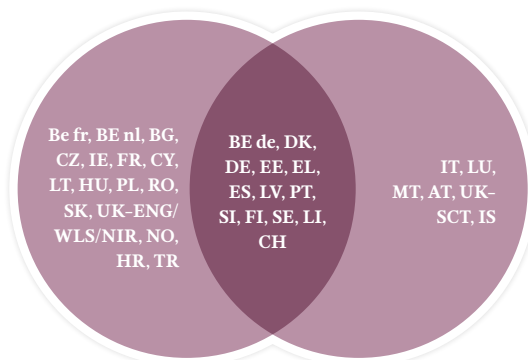
- organizowanie specjalnych działań mających na celu wspieranie rozwoju i edukacji dziecka, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju językowego;
- zatrudnienie dodatkowych nauczycieli lub specjalistów;
- zorganizowanie specjalnych warunków nauczania lub przeznaczenie na ten cel dodatkowych funduszy.

Podejście grupowe

Różnice kulturowe
i językowe

Środowisko
społeczno-ekonomiczne

Czynniki geograficzne

Podejście indywidualne

Rysunek 3. Podejścia stosowane w identyfikowaniu dzieci z dodatkowymi potrzebami edukacyjnymi, 2012/13 Źródło: Eurydice

Wsparcie językowe

Wsparcie językowe jest najczęściej spotykaną formą pomocy dzieciom ze środowisk defaworyzowanych i zwykle dotyczy dzieci imigrantów lub mniejszości etnicznych. Większość krajów mających duże grupy imigrantów opracowała zalecenia dotyczące ich wsparcia językowego. Zatrudnianie osób pochodzących z danej grupy etnicznej w celu wsparcia dzieci z trudnościami językowymi jest rozwiązaniem stosowanym rzadko.

Polska legislacja oświatowa także zapewnia uczniom ze środowisk defaworyzowanych wsparcie językowe. W tym miejscu warto szerzej przedstawić przykład Słowenii, kraju posiadającego długoletnią tradycję prowadzenia placówek dwujęzycznych dla najmłodszych dzieci ze środowisk mniejszości narodowych. Dzieci mają prawo do edukacji w języku ojczystym, zapoznania się z rodzimą kulturą i rozwijania własnej tożsamości narodowej. W związku z tym, w rejonach zamieszkałych przez mniejszość włoską edukacja w przedszkolach odbywa się albo w języku słoweńskim, przy czym dzieci uczą się włoskiego jako drugiego języka, albo odwrotnie. Placówki dwujęzyczne funkcjonują także w rejonach zamieszkałych przez mniejszość węgierską, a proces nauczania jest realizowany w dwóch językach – słoweńskim i węgierskim. Przedszkola dwujęzyczne, zarówno z językiem włoskim, jak i węgierskim, nauczaniem obok słoweńskiego, to ok. 1 proc. wszystkich placówek dla najmłodszych w Słowenii. Władze edukacyjne specjalnie dla rejonów dwujęzycznych opracowały dodatek do dokumentu będącego odpowiednikiem polskiej *Podstawy programowej dla przedszkoli*. Określa on

najważniejsze zasady nauczania, opisuje cele i przykłady zajęć. Nauczyciele nie przechodzą odrębnego przygotowania do pracy w środowisku dwujęzycznym, są jednak zobowiązani do nauki włoskiego (w placówkach z językiem włoskim jako językiem nauczania) lub są dwujęzyczni (w placówkach słoweńsko-węgierskich). Placówki dwujęzyczne otrzymują dodatkowe fundusze na doskonalenie zawodowe nauczycieli. Korzystają też z takich udogodnień jak mniejsza liczba dzieci w grupie, dodatkowi pracownicy czy też wyższe wymagania dotyczące kwalifikacji nauczycieli.

Osobom zainteresowanym bardziej szczegółowymi informacjami na temat treści nauczania w placówkach wczesnej edukacji i opieki w Europie polecam lekturę rozdziału F zatytułowanego *Procesy dydaktyczne*, we wspomnianym już wcześniej raporcie *Kluczowe dane dotyczące wczesnej edukacji i opieki w Europie*. Tych, którzy chcieliby się dowiedzieć, jak funkcjonują poszczególne systemy krajowe, odsyłam do specjalnej części wymienionej publikacji, zatytułowanej *Informacje krajowe*.

Bibliografia

- Eurydice (2014) *Eurydice Policy Brief Early Childhood Education and Care 2014*. Brussels: EACEA.
- Eurydice (2014) *Kluczowe dane dotyczące wczesnej edukacji i opieki w Europie*, wydanie 2014. Warszawa.

Magdalena Górowska-Fells

Absolwentka Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. Od 2000 r. pracuje w Krajowym Biurze Eurydice w Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji.